

تجزیه و تحلیل وضعیت تجهیزات، تاسیسات و اماکن ورزشی مدارس ابتدایی شهرستان چالوس

محمد سنائی^۱

چکیده:

هدف از این تحقیق تجزیه و تحلیل وضعیت تجهیزات، تاسیسات و اماکن ورزشی مدارس ابتدایی شهرستان چالوس است. جامعه آماری این پژوهش را مدیران و دبیران ورزش مدارس شهرستان چالوس تشکیل می‌دهند که تعداد آنها در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ طبق آمار آموزش و پرورش ۱۲۰ نفر بودند. حجم نمونه از بین مدیران و دبیران ورزش مدارس شهرستان چالوس انتخاب شد و پرسشنامه بین دبیران و مدیران توزیع و جمع‌آوری گردید. برای گردآوری داده‌ها از یک پرسشنامه اطلاعات فردی و استاندارد استفاده شد.

برای توصیف جداول و نمودارها از روش‌های تحقیق آمار توصیفی و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار استنباطی شامل: آزمون کلموگروف-اسمیرنوف، آزمون تی تک نمونه، آزمون تی مستقل، فریدمن، ضریب همبستگی و معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار spss در سطح معناداری $p=0/01$ مورد استفاده قرار گرفت. یافته‌های این تحقیق نشان داد که وضعیت تجهیزات و تاسیسات ورزشی مدارس ابتدایی دخترانه شهرستان چالوس در شرایط مطلوبی است. بین امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی پسرانه و دخترانه شهرستان چالوس تفاوت معناداری وجود دارد، وضعیت تجهیزات و تاسیسات اماکن مدارس پسرانه شهرستان چالوس در شرایط مطلوبی قرار دارند، اما اولویت‌های امکانات ورزشی در مدارس ابتدایی پسرانه و دخترانه شهرستان چالوس یکسان نیستند.

بنابراین اندیشیدن تمهیدات لازم جهت تامین امکانات و تجهیزات ضروری و حضور دبیران ورزش تخصصی همراه با نظارت اولیا و مدیران مدارس، و برگزاری هر چه بهتر کلاس‌های درس تربیت‌بدنی و ورزش، تمرینات منظم و بازی‌های ورزشی و پرورشی در مدارس، سلامتی و تندرستی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی را به‌دنبال خواهد داشت.

واژگان کلیدی: امکانات، تاسیسات، تجهیزات، ورزش مدارس ابتدایی

۱- استادیار گروه مدیریت ورزشی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس، مازندران، ایران

Email: sanaie_ms@yahoo.com

مقدمه:

مقصود از وسایل و امکانات ورزشی مدارس ابتدایی همان نیازهای اولیه‌ای است که در مدارس ابتدایی در سنین پایین برای درس تربیت‌بدنی و زنگ ورزش برای رشد و نمو کودکان مورد استفاده قرار می‌گیرد تا توانایی‌های بالقوه آنها را بالفعل تبدیل نماید.

سؤالاتی که در این زمینه مطرح می‌شود این است که آیا مدارس ابتدایی دخترانه و پسرانه چالوس در حیطه‌ی ورزش از امکانات و یا تجهیزات خاصی برخوردار هست یا خیر؟ آیا مکانی که برای درس تربیت‌بدنی در اختیار دانش‌آموزان ابتدایی قرار گرفته از سلامتی، ایمنی و استاندارد لازم برخوردار هست یا خیر؟ آیا امکانات و تجهیزات با توجه به سن آنها در نظر گرفته شده است؟ آیا بین امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی دخترانه و پسرانه تفاوتی وجود دارد؟ آیا این تجهیزات، نیازهای دانش‌آموزان مدارس ابتدایی را برآورده می‌سازد؟

روش‌شناسی تحقیق:

نوع این تحقیق، کاربردی است. از آنجا که در این مطالعه، محقق به دنبال به دست آوردن اطلاعاتی درباره دیدگاه‌ها و نظرات افراد مختلف است، بنابراین ماهیت این تحقیق، توصیفی و به لحاظ روابط بین متغیرها، از نوع همبستگی است که به روش میدانی اجرا گردید. جامعه آماری این پژوهش تمامی دبیران ورزش و مدیران مدارس ابتدایی پسرانه و دخترانه شهرستان چالوس بودند که تعداد آنها طبق لیست ارائه شده برابر با ۱۲۰ نفر بود که به صورت تمام شمار، به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. پرسشنامه‌های مورد نظر پس

یکی از مسائل مهمی که به اجرای درست درس تربیت‌بدنی در مدارس کمک می‌کند، فراهم بودن تمام امکانات و تجهیزات می‌باشد تا در سایه آن، شرایط مناسب برای استعدادیابی، کاهش آسیب‌ها و افزایش سلامتی در این قشر عظیم و رشد ورزش در کشور فراهم گردد. (کاشف و همکاران، ۱۳۹۰)

توجه افراد و سازمان‌ها به درس تربیت‌بدنی در مدارس تا آنجا افزایش یافته که در ماده اول منشور یونسکو، از تربیت‌بدنی و ورزش، به عنوان حق بنیادین برای تمام کودکان و نوجوانان نام برده شده است که باید از طیف وسیعی از فرصت‌های تمرین در نظام آموزش حمایت شود. ماده دوم این منشور تأکید دارد که مؤسسات مالی هر کشور برای بهبود و توسعه تربیت‌بدنی جهت ایجاد تعادل و تقویت ارتباط میان فعالیت جسمانی و دیگر اجزای آموزش و پرورش تلاش کنند (رضوی، ۲۰۱۲).

آگاهی از عوامل تأثیرگذار در کیفیت بخشی درس تربیت‌بدنی در مدارس از دیدگاه معلمان ورزش و مدیران مدارس ابتدایی با برنامه‌ریزی مناسب و پیشرفت درس تربیت‌بدنی در مدارس ارتباط دارد. زیرا اطلاعات آن می‌تواند در مورد تأثیرگذاری سخت‌افزارهای درس تربیت‌بدنی مانند امکانات و تجهیزات فضاهای ورزشی روباز یا بسته، ابزارهای ورزشی (نرم‌افزارهای درس تربیت‌بدنی مانند، نیروی انسانی متخصص) و برنامه‌های آموزشی، محتوای آموزشی و غیره در کیفیت بخشی درس تربیت‌بدنی مفید باشد.

در این مطالعه، از شاخص‌های توصیفی برای بیان میانگین، انحراف استاندارد و در قالب جداول و نمودارها استفاده شده است. با استفاده از آزمون کلموگروف اسمیرنف، طبیعی بودن داده‌ها بررسی شده است، برای تعیین روابط بین متغیرها از آزمون پارامتریک تی دو گروه مستقل با کمک نرم‌افزار spss استفاده گردید.

از حضور در مدارس ابتدایی دخترانه و پسرانه شهرستان چالوس به تعداد بین دبیران ورزش و مدیران مدارس (انتخاب شده به صورت تمام شمار) توزیع و بعد از جمع‌آوری ابزار تحقیق، پاسخ‌های آنان به سؤالات، مبنای نتیجه‌گیری ما از تحقیق قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش :

جدول ۱- توزیع فراوانی گروه نمونه برحسب جنسیت

گروه	فراوانی	درصد فراوانی
مرد	43	35/83
زن	77	64/17
کل	120	100

جدول ۲- توزیع فراوانی گروه نمونه برحسب میزان تحصیلات

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
دیپلم	12	10/3
فوق دیپلم	19	15/4
لیسانس	49	40/1
فوق لیسانس	32	27/4
بدون پاسخ	8	6/8
کل	120	100

جدول ۳- جدول آزمون کولموگروف-اسمیرنف متغیرهای تحقیق

متغیرها	سطح معنی‌داری	(زد) کلموگروف اسمیرنوف	نتیجه آزمون
وضعیت اماکن، تجهیزات و تاسیسات ورزشی	0/786	0/654	نرمال
وضعیت اماکن، تجهیزات و تاسیسات ورزشی پسرانه	0/879	0/588	نرمال
وضعیت اماکن، تجهیزات و تاسیسات ورزشی دخترانه	0/644	0/740	نرمال

جدول ۴- وضعیت اماکن و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی پسرانه شهرستان چالوس

میانگین خطای استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد
۰/۰۷۹	۰/۵۷۹	۳/۷۰۲	۵۴

جدول ۵- نتایج آزمون T

ارزش آزمون = ۳

T	درجه آزادی	آزمون	میانگین تفاوت		فاصله اطمینان
			پایین	بالا	
۸/۹۱۷	۵۳	۰/۰۰۰۱	۰/۷۰۲	۰/۵۴۴	۰/۸۶۰

می‌گیرد. (فرض H_0 رد شده و H_1 تأیید می‌شود) به عبارت دیگر، وضعیت اماکن و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی پسرانه شهرستان چالوس در شرایط مطلوبی است.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، چون آستانه معناداری آزمون $0/0001$ و کمتر از $0/05$ است. میانگین محاسبه شده ($3/702$)، از میانگین ممتنع (3)، بیشتر است ($H_1=M>3$). از این رو فرضیه صفر رد می‌شود و فرضیه تحقیق مورد تأیید قرار

جدول ۶- وضعیت اماکن و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی دخترانه شهرستان چالوس

میانگین خطای استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد
۰/۰۵۶	۰/۴۴۶	۳/۴۶۶	۶۳

جدول ۷- نتایج آزمون T

ارزش آزمون = ۳

T	درجه آزادی	آستانه معناداری		میانگین تفاوت	فاصله اطمینان
		پایین	بالا		
۸/۳۰۱	۹۲	۰/۰۰۰۱	۰/۴۶۶	۰/۳۵۴	۰/۵۷۸

H_0 رد شده و H_1 تأیید می‌شود؛ به عبارت دیگر، وضعیت اماکن و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی دخترانه شهرستان چالوس در شرایط مطلوبی است.

همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود چون آستانه معناداری آزمون $0/0001$ و کمتر از $0/05$ است بنابراین میانگین محاسبه شده ($3/466$)، از میانگین ممتنع، بیشتر است ($H_1=M>3$). از این رو فرضیه صفر رد می‌شود و فرضیه تحقیق مورد تأیید قرار می‌گیرد (فرض

جدول ۸- تفاوت بین امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی پسرانه و دخترانه شهرستان چالوس

گروه	میانگین خطای استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد
پسرانه	۰/۰۷۹	۰/۵۷۹	۳/۷۰۲	۵۴
دخترانه	۰/۰۵۶	۰/۴۴۶	۳/۴۶۶	۶۳

جدول ۹- نتایج آزمون T مستقل

سطوح اختلاف	اختلاف تی	درجه سطح	میانگین	انحراف معیار	آزادی	معناداری
امکانات و تجهیزات ورزشی	۰/۲۳۶	۰/۰۹۷	۲/۴۴۲	۵۳۸	۰/۰۱۶	

A=0/05

اهمیت زیادی دارد. به طوری که تجهیز و تقویت این فضاها و پیشگیری از بروز صدمات و مشکلات می تواند علاوه بر کنترل عوارض مخرب جسمانی به عنوان یک عامل مثبت در اذهان اولیا و دانش آموزان و همسالان آنها در گرایش به فعالیت های بدنی و ورزش در مدارس مطرح شود. دبیران و معلمان تربیت بدنی با کودکان پرتحرک و فعال، در فضای وسیع و با تجهیزات مناسب مواجه هستند پارکرز (۱۹۹۸). این در حالی است که جمبور و پالمز (۱۹۹۰) و ساکس و همکاران (۱۹۹۸) علل تلفات و آسیب های ناشی از حوادث در زمین های ورزشی و بازی را بررسی کردند و عوامل مهمی را شناسایی نمودند که از جمله آنها: بیرون زدن لبه های تیز، بلندی بیش از حد وسایل، وسایلی که به طور نادرست نصب شده اند و ... غیر از تحقیق جیمبو و پالمز (۱۹۹۰) نیز نشان از کمبود امکانات ورزشی در مدارس ابتدایی دارد. بدین معنا که باید به مدارس ابتدایی و امکانات ورزشی آن توجه ویژه ای شود. چرا که در این سنین، کودکان در حال رشد بوده و در موقعیت

نتایج نشان می دهد که مقدار P از سطح معناداری $A=0/05$ کمتر بوده است، در نتیجه فرض صفر رد شده و فرض مبنی بر وجود تفاوت بین امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی پسرانه و دخترانه شهرستان چالوس تأیید می گردد. این بدان معنا است که اختلاف معناداری بین امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی پسرانه و دخترانه شهرستان چالوس وجود دارد ($P=0/015$) و میانگین امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی پسرانه بیشتر از مدارس ابتدایی دخترانه شهرستان چالوس وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری:

در مورد وضعیت اماکن و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی پسرانه شهرستان چالوس، همان گونه که مشاهده می شود در شرایط مطلوبی قرار دارند. از آنجا که قشر عظیمی از جامعه را دانش آموزان تشکیل می دهند و سلامت جسمی و روحی هر جامعه ارتباط مستقیم با سلامت این قشر دارد، از این رو توجه و مطالعه فضای فیزیکی و استانداردهای فضاها و تجهیزات ورزشی مورد نیاز این قشر عظیم و تعیین کننده جامعه

دهقانی (۱۳۷۹)، سنجری و همکاران (۱۳۸۳)، افضلپور و همکاران (۱۳۸۶)، مظفری و همکاران (۱۳۸۸)، ضیاءالدین دشتخاکی (۱۳۹۱) نیز به بررسی وضعیت امکانات و مشکلات موجود درس تربیت‌بدنی مدارس پرداخته‌اند. مشابه این تحقیق به‌وسیله رضاعی و گلدانی مقدم (۱۳۷۵) تحت عنوان «مقایسه عوامل آموزشی درس تربیت‌بدنی از دیدگاه مدیران و معلمان ورزش مدارس راهنمایی پسرانه دولتی و غیردولتی در استان مازندران و شهر تهران» انجام شده است که بیشتر بر روی نظارت و کنترل مسئولان، فضاها و امکانات ورزشی در مدارس دولتی و غیردولتی تمرکز داشته است. از این رو می‌توان دریافت که بی‌شک تربیت‌بدنی در مدارس در صورت تعیین خط‌مشی‌های صحیح و برخورداری از امکانات و تأسیسات مناسب و کافی و همچنین نیروهای متخصص در پست‌های آموزشی می‌تواند نقش بسزایی در رشد و تکامل دانش‌آموزان داشته باشد. اگر تجربه در این مورد مثبت نباشد، کودک از تربیت‌بدنی و فعالیت جسمانی بیزار می‌گردد و این احساس تا بزرگسالی نیز دوام خواهد داشت. به دلیل ارتباط نزدیک و دقیق بین فعالیت جسمانی و تربیت‌بدنی، فعالیت جسمانی می‌تواند بر روند زندگی کودک تأثیر قابل توجهی داشته باشد. دبورآ. وست و چالز آ. بوچر^۱ (۲۰۰۴).

این در حالی است که تحقیقات زیادی نشان داده‌اند که با وجود فواید بی‌شمار انجام فعالیت‌های بدنی، همواره این فعالیت‌ها، کودکان دبستانی و نوجوانان را دچار آسیب جسمانی فراوانی نموده است. به‌طوری‌که هر ساله قریب به دویست هزار کودک در آمریکا در بخش اورژانس

حساس‌تری قرار دارند. همچنین (کارتوکولیس و همکاران، ۲۰۰۹) (توماس کورنلین و همکاران، ۲۰۰۷). (آرد جوسکا، ۲۰۰۷؛ هامفریس ۲۰۰۶؛ اسمیت، ۲۰۰۶؛ دانلی، ۲۰۰۵). بعلاوه کانتیل، ۲۰۰۷؛ بومن و کیمبال، ۲۰۰۵؛ واین و یانگز، ۲۰۰۳؛ و فتلر، ۲۰۰۱ بولک، ۲۰۰۶ آبوت (۲۰۰۵)، مکزی و همکاران، فیلان، ۲۰۰۱ نیز با این عقیده همسو هستند.

همچنین یافته‌های این تحقیق نشان داد که وضعیت اماکن و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی دخترانه شهرستان چالوس در شرایط مطلوبی قرار دارند. همان‌گونه که در مقاله‌ای تحت عنوان «تربیت‌بدنی از دیدگاه مدیران و معلمان تربیت‌بدنی مدارس ابتدایی دخترانه مدارس دولتی و غیردولتی شهر کرمان» آمده است که: در آموزش و پرورش، هدف، رشد ابعاد گوناگون شخصیت کودکان و نوجوانان در همه جنبه‌های جسمانی، ذهنی، روانی، اجتماعی و معنوی است. در این مجموعه، ضرورت رشد جسمانی به‌عنوان بخشی از فرآیند آموزش و پرورش مورد تأکید است. زیرا یک برنامه صحیح و جامع تربیت‌بدنی و امکانات و تجهیزات مناسب، می‌تواند همپای دیگر برنامه‌های آموزشی، در طول سال‌های تحصیلی دانش‌آموز و حتی در دوران بزرگسالی، بر سلامت جسم و روان او بیفزاید و از نارسایی‌های بسیار و اختلالات به‌موقع پیشگیری کند. قطع‌نظر از جنسیت، می‌تواند به موضوع تربیت‌بدنی و ورزش، معنا و مفهوم خاصی ببخشد. (نبوی و زکایی، ۱۳۸۴) (۱). کاشف و مجتهدی (۱۳۶۸)، سجادی (۱۳۶۸)، همت فر (۱۳۷۱)، کریمی و همتی نژاد (۱۳۶۹)، لطیفی (۱۳۷۲)، شایگان (۱۳۷۳)، تابش (۱۳۷۵)،

1. Debora West Charlez.A. Boutcher-2004.

(۱۳۸۷) در توصیف و مقایسه مدیریت ایمنی در کلاس‌های تربیت‌بدنی مدارس دوره راهنمایی شهر اهواز نشان داد که میانگین مدیریت ایمنی در کلاس‌های تربیت‌بدنی در حد متوسط قرار دارد و پایین‌تر از سطح مطلوب بود. میانگین وضعیت ایمنی وسایل، تجهیزات و امکانات ورزشی مدارس و میانگین وضعیت وسایل و تجهیزات کمک‌های اولیه مدارس در حد ضعیف بود. تفاوت معناداری در میانگین دانش و مهارت‌های کمک‌های اولیه دبیران تربیت‌بدنی در مدارس دخترانه و پسرانه مشاهده نشد، ولی در بین میانگین رفتار ایمنی دبیران تربیت‌بدنی، سطح وسایل و تجهیزات کمک‌های اولیه در مدارس وضعیت ایمنی وسایل، تجهیزات و امکانات ورزشی تفاوت معناداری مشاهده شد، که در این میان مدارس دخترانه و دبیران آنها از میانگین بالاتری برخوردار بودند. در مجموع، تفاوت معناداری در میانگین مدیریت ایمنی در کلاس‌های ورزشی مدارس دخترانه و پسرانه، مشاهده شد که مدیریت ایمنی در کلاس‌های ورزش مدارس دخترانه بالاتر بود. به اعتقاد تیزورث و مک دونالد (۲۰۰۱) میزان مصدومیت در دختران (۵۵ درصد) بیشتر از پسران (۴۵ درصد) است. بوفوس، فیرینچ و باومن و همکاران (۲۰۰۴) نیز با این نظر، هم عقیده هستند.

بیمارستان‌ها تحت درمان قرار می‌گیرند که همگی در زمین‌های بازی و ورزش آسیب‌دیده‌اند. حدود ۶۰ درصد از این آسیب‌ها مربوط به سقوط از بالای وسایل بازی و ورزش و سایر آسیب‌ها ناشی از برخورد با وسایل بازی، لبه‌های تیز آنها و برآمدگی‌های روی وسایل بوده است (رودریک^۱، ۲۰۰۴)

درباره تفاوت بین امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی دخترانه و پسرانه شهرستان چالوس، نتایج این تحقیق نشان داد که: مقدار P از سطح معناداری ($P=0/05$) کمتر بوده است، در نتیجه فرض صفر رد شده و فرض مبنی بر وجود تفاوت بین امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی پسرانه و دخترانه شهرستان چالوس تأیید می‌گردد. این امر بدان معناست که اختلاف معناداری بین امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی پسرانه و دخترانه شهرستان چالوس وجود دارد. ($P=0/015$) و میانگین امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس ابتدایی پسرانه بیشتر از مدارس ابتدایی دخترانه شهرستان چالوس است. با توجه به این‌که در کشورهای توسعه‌یافته دنیا، آموزش و پرورش و باشگاه‌ها متولی ورزش پایه هستند، آنها استعدادها را کشف می‌کنند و پرورش می‌دهند. (فولر^۲، ۲۰۰۷؛ کپل^۳، ۲۰۰۴). مدارس با در اختیار داشتن وقت دانش‌آموزان و تعداد نیروهای میلیونی در سنین پایه، فرصت‌های مناسبی را برای شناسایی قهرمانان دارند. در تحقیقاتی در همین ارتباط، حسنی، همتی نژاد، نوربخش و مهدی‌پور

1. Rodrick-2004.
2. Fouller-2007
3. Coopel-2004

7- Capel S (2004). Learning to teach physical education in the secondary school. A companion to school experience. Second edition. London. Routledge.

8- Culley, Peter and Pascore, John. (2009). "Sport facilities and technologies". New York, Routledge.

9- Dimas I. (2006). Physical education 5th, 6th Grade of primary school: teachers book. Athens: Greek Ministry of Education (in Greek).

10- Hopper, Bev, Grey, Jenny and Maunder, Trish (2000). "Teaching physical education in the primary school". Routledge, London.

11- Tinsworth, D., McDonald, J. (2001). "Special study: Injuries and deaths associated with childrens playground equipment". Washington DC: U.S. consumer product safety commission.

12- Westerbeck, H., Smith, A., Tuner, p., Emery, P., Green, Ch and Leeuwen, L. (2006). Managing sport facilities and Major events. Australi, Routledge.

منابع و مأخذ:

۱- آراول سون جان (۱۹۹۵). «مدیریت اماکن و تجهیزات ورزشی». ترجمه سید محمدحسین رضوی، محسن بلوریان و داریوش خواجوی، تهران، مؤسسه تحقیقاتی و انتشارات نور.

۲- حسنی، اسدالله؛ همتی نژاد، مهر علی؛ نوربخش، مهوش و مهدی پور، عبدالرحمان (۱۳۸۷). توصیف و مقایسه مدیریت ایمنی در کلاس‌های تربیت‌بدنی مدارس دوره راهنمایی شهر اهواز، پژوهش‌نامه علوم ورزشی، ۲۸، ۴-۱۱.

۳- دقیقه رضایی، سعید (۱۳۷۱)، بررسی وضعیت تربیت‌بدنی در مدارس پسرانه استان خراسان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد ع دانشگاه تربیت‌معلم.

۴- سجادی، نصرالله (۱۳۶۸). بررسی نحوه اجرای درس تربیت‌بدنی در مدارس ابتدایی آموزش و پرورش مناطق بیست گانه تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.

۵- گلدانی مقدم، مهدی (۱۳۷۵). بررسی و مقایسه عوامل آموزشی درس تربیت‌بدنی از نظر مدیران و معلمان ورزش مدارس متوسطه پسرانه دولتی و غیرانتفاعی در شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.

۶- میرزا رضایی، زهرا (۱۳۸۰). ارزشیابی برنامه جدید تربیت‌بدنی پایه اول ابتدایی در فرایند اجرای آزمایشی، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی وزارت آموزش و پرورش، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی.